

การเปลี่ยนแปลงของวงดนตรีในงานแห่ช้างบวชนาค บ้านหาดเลี้ยว
อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

The Transformation of Brass Bands in The Elephant Ordination Parade
at Ban Hat Siao Si Satchanalai District Sukhothai Province

วีระ ฉิมพลี¹ และวุฒิสิทธิ์ จีระกมล^{2*}

Weera Chimplee¹ and Wutthisit Jeerakamon^{2*}

¹ครู โรงเรียนพนมมาศพิทยากร อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

^{2*}อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹Teacher from Phanommas Pittayakorn School, Laplae District Uttaradit Province

^{2*}Lecturer from the Faculty of Humanities and Social Sciences Rajabhat Mahasarakham University

*Corresponding Author Email: Wutthisit.rmu@gmail.com

Received: 5 December 2025 Revised: 16 December 2025 Accepted: 22 December 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของวงดนตรีที่ใช้ในการแห่ช้างบวชนาค บ้านหาดเลี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยมุ่งสำรวจบริบททางสังคม และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง โดยใช้การสัมภาษณ์ หัวหน้าวงดนตรี และ นักดนตรีดนตรี รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า วงดนตรีในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องเนื่องจากเครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น ปี่แต้ และ กลองรำมะนา มาสู่การใช้วงกลองยาว และมาเป็นวงดนตรี จนมาถึงการเปลี่ยนแปลงวงดนตรีแบบดั้งเดิมมาเป็นแบบสมัยใหม่ในเวลาต่อมา การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการแพร่หลายของวงดนตรีในงานแห่ช้างบวชนาค เนื่องจากสร้างบรรยากาศสนุกสนาน และ สนองความต้องการของผู้มาร่วมงานได้อย่างดี นอกจากนี้วงดนตรีร่วมสมัยมีการผสมผสานเครื่องดนตรีไฟฟ้า เครื่องลมไม้ ระบบเครื่องเสียง และนักร้อง ส่งผลให้รูปแบบการบรรเลงมีลักษณะใกล้เคียงวงร็อค ช่วยเพิ่มความหลากหลายทางดนตรีและขยายฐานผู้ชมทุกช่วงวัย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของวัฒนธรรมดนตรีไทยพวนที่สามารถประสานระหว่างพิธีกรรมดั้งเดิมกับกระแสดนตรีสมัยใหม่ ขณะเดียวกันยังช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กับงานแห่ช้างบวชนาค สนับสนุนบทบาทของประเพณีในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน

คำสำคัญ: ไทยพวน, แห่ช้างบวชนาค, ดนตรี

Abstract

This academic consists purposes aims to analyze the transformation of brass bands used in the Elephant Ordination Parade in Ban Hat Siao, Si Satchanalai District Sukhothai Province, by examining the social context and factors influencing these changes. The study employed interviews with brass band leaders and band members, along with an analysis of relevant documentary sources. The findings reveal that the parade music has undergone continuous changes from the use of traditional local instruments such as the pi tae and rammanna drum, to long drums, and eventually to brass bands. Over time, traditional brass band ensembles have further evolved into modernized forms. Support from government agencies and the tourism sector has played a crucial role in the increasing prevalence of brass bands in the Elephant Ordination Parade, as their performances create a lively atmosphere and effectively meet the expectations of participants. Moreover, contemporary brass bands incorporate electric instruments, woodwinds, sound systems, and vocalists, resulting in performance styles that resemble mobile festival bands “rot hae”, thereby increasing musical diversity and expanding audience engagement across age groups. These transformations reflect the dynamic nature of Thai Phuan musical culture, which successfully integrates traditional ritual practices with modern musical trends. At the same time, such changes contribute to shaping a new cultural identity for the Elephant Ordination Parade and enhancing its role as a significant form of cultural tourism within the community.

Keywords: Thai Phuan, Elephant Ordination Parade, Brass Band

บทนำ

ชาวพวนเป็นกลุ่มชนที่รักความสงบไม่ชอบการรุกรานหรือสงคราม ในประวัติศาสตร์จึงปรากฏว่าชาวพวนถูกปกครองโดยหลายฝ่าย เช่น ขึ้นกับญวนบ้าง กับเวียงจันทร์บ้าง หรือกับไทยบ้าง ชาวพวนต้องส่งส่วยให้กับเมืองที่มีอำนาจปกครองตน การเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยของชาวพวนมีหลักฐานปรากฏหลายครั้ง ดังนี้ ครั้งที่ 1 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช คือ ในราวปี พ.ศ. 2322 พระองค์ได้โปรดฯให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์ ยกทัพไปตีเมืองลาวและ หัวเมืองขึ้นของลาวปะปนเข้ามาด้วยเป็นจำนวนมาก ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2335 เจ้านันทเสน ราชบุตรองค์ใหญ่ของเจ้าสิริบุญสาร เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทร์ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของไทยได้นำชาวพวนและชาวโสัง (ไทดำ) ส่งมายังกรุงเทพฯ เพื่อเป็นราชบรรณาการต่อกษัตริย์ไทย ครั้งที่ 3 เกิดสงครามระหว่างลาวกับไทยในพ.ศ. 2369 – 2371 ไทยตีหัวเมืองที่ขึ้นต่อลาวได้จนสิ้น แต่ปีต่อ ๆ มาญวนได้ตีหัวเมืองของลาวที่มีพรมแดนติดต่อกับญวนไปครอง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้เจ้าพระยาธรรมมาธิบดีเป็นแม่ทัพไปตีเมืองต่าง ๆ ที่ญวนเข้าครอง และได้นำชาวพวนเข้ามากรุงเทพฯ ซึ่งเหตุการณ์นี้อยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2376 – 2378 (วโรกาส มีสถาน, 2539, น.5-7) คนพวนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเขตประเทศไทย กลุ่มที่ถูกกวาดต้อนมาในฐานะเชลยศึกมักจะถูกส่งไปไว้ตามหัวเมืองขึ้นเพื่อชดเชยแทนคนไทยที่ถูกพม่ากวาดต้อนไปหลังเสียกรุงศรีอยุธยาเมื่อปี พ.ศ. 2310 ส่วนกลุ่มที่เข้ามา

ด้วยความสมัครใจก็มักเลือกตั้งบ้านเรือนอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ตามต้องการ บางส่วนเลือกอยู่ร่วมกับคนพวนที่เข้ามาก่อนหน้า ปัจจุบันมีคนพวนกระจายอยู่ในประเทศไทย 25 จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี กำแพงเพชร ฉะเชิงเทรา ชัยนาท นครปฐม นครสวรรค์ สุโขทัย น่าน อุทัยธานี พิจิตร เพชรบูรณ์ ลพบุรี สิงห์บุรี สุพรรณบุรี สระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี อุตรดิตถ์ เลย พิชญ์โลก เพชรบุรี แพร่ ยโสธร หนองคาย และอุบลราชธานี (องค์ บรรจุน, 2553, น.111)

ชาวไทยพวน ตำบลหาดเสี้ยวนับถือศาสนาพุทธ ผู้ชายชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว เมื่อถึงเวลอันสมควรจะต้องบวชเป็นสามเณร และ พระภิกษุ แต่การบวชของชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว จะมีเอกลักษณ์การแห่หน้าด้วยการขี่ช้าง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต เรียกว่าประเพณีแห่ช้างบวชนาค โดยมาจากคติความเชื่อเรื่องพระเวสสันดร จากเหตุการณ์พระเวสสันดรให้ทานช้างปัจจัยนาเคนทร์ ซึ่งเป็นช้างเผือกที่ชาวเมืองเขตรือว่าเป็นมงคลหัตถ์แก่พราหมณ์ทั้งแปดจากแคว้นกาลิงครัฐที่มาทูลขอและตอนที่พระเจ้ากรุงสยชัย พระราชบิดาของพระเวสสันดร เชิญพระเวสสันดรให้ลาบวชกลับมาเป็นกษัตริย์นั้น พระองค์ได้จัดขบวนช้างม้าและรถที่มีการประดับประดาอย่างสมพระเกียรติ พร้อมด้วยขบวนมโหรีและการละเล่นต่าง ๆ ไปรับพระเวสสันดร ยังเพื่อเป็นการเฉลิมฉลอง อีกความเชื่อหนึ่งอาจมาจากคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เกี่ยวกับการปฏิบัติตนสู่โลกุตระธรรม คือธรรมอันพ้นจากโลก หรือนิพพาน แต่คนทั่วไปเข้าใจว่า อุตฺร หมายถึงทิศเหนือ สัตว์สัญลักษณ์ของทิศเหนือคือ “ช้าง” หรือ “โง่งน” ชาวพวนจึงนำช้างมาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีการบวช ในปัจจุบันกำหนดประเพณีแห่ช้างบวชนาคบ้านหาดเสี้ยว ให้จัดทุกวันที่ 7 เมษายนของทุกปี (เทศบาลตำบลหาดเสี้ยว, 2551, น.19-20)

คำว่า “แตร” เป็นคำที่พบในหนังสือสาส์นสมเด็จ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเขียนจดหมายโต้ตอบกัน เชื่อว่าก่อนสมัยรัชกาลที่ ๕ ใช้คำว่า “แตรวง” ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้ทรงบัญญัติคำ “ดุริยางค์” แทนคำว่าวงดนตรี อาทิ วงจุลดุริยางค์ วงดุริยางค์สากล เป็นต้น ต่อมาอาจารย์มนตรี ตราโมท ได้ใช้คำว่า “โยธวาทิต” ขึ้น โดยนำเอาคำว่า “โยธา” ผสมกับคำ “วาทิต” กลายเป็นโยธวาทิต ซึ่งใช้กันในปัจจุบันในความหมายของวงดนตรีสากลสำหรับการสวนสนามของทหาร และหมายรวมถึงวงดุริยางค์ที่ใช้สวนสนามของนักกีฬาด้วย ทั้ง “ดุริยางค์” และ “โยธวาทิต” มีความหมายว่าวงดนตรีเช่นเดียวกัน ปัจจุบันวงโยธวาทิต หมายถึง “แตรวง” ในระหว่างรัชกาลที่ 6-7 นับเป็นยุคที่แตรวงเจริญก้าวหน้าในเมืองสยามเป็นอย่างมาก โดยสมเด็จเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 5 กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 5 ได้ทรงเสด็จไปศึกษาวิชาการทหารยังต่างประเทศ เนื่องด้วยพระองค์ทรงสนพระทัยในการดนตรีอยู่แล้วจึงทรงศึกษาวิชาดนตรีสากลไปพร้อมกันด้วย เมื่อกลับเมืองไทยแล้วประทับที่วังบางขุนพรหมก็โปรดทั้งดนตรีไทยและดนตรีสากล ทางด้านดนตรีสากลนั้น ทูลกระหม่อมบริพัตร ทรงให้การสนับสนุนกิจการแตรวงของกองทหารโดยตลอด เมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ ก็โปรดให้ส่งเสริมกองแตรวงทหารเรือ จนมีความเข้มแข็งและก้าวหน้ายิ่งขึ้นกว่าเดิม ทรงพระนิพนธ์เพลงสำหรับแตรวงบรรเลงเป็นจำนวนมาก นอกจากเพลงมาร์ชและเพลงวอลซ์ต่าง ๆ แล้ว ยังทรงนำเพลงไทยที่บรรเลงในวงมโหรีและปี่พาทย์มานิพนธ์ขึ้นใหม่ เรียบเรียงให้เป็นทางแตรวงโดยเฉพาะอีกด้วย เพลงแรกที่ทรงนิพนธ์เพลงไทยประทานให้กับแตรวงทหารเรือบรรเลง คือ “เพลงแขกมอญบางขุนพรหม” (เถา) ไม่เพียงแต่กองทหารเท่านั้นที่ฝึกหัดเป่าแตรกันอย่างจริงจังแม้แต่ในหมู่ประชาชนคนทั่วไป ก็เริ่มหันมานิยมฟังแตรวงกันอย่างกว้างขวาง เกิดมีวงแตรวงของชาวบ้านทั่วไปโดยนำไปบรรเลงในงานพิธีต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวชนาค งานขึ้นบ้านใหม่ งานกฐิน ผ้าป่า นำขบวนแห่ทั้งในงาน มงคล และอวมงคล ต่อมาเมื่อเพลงประเภทไทยสากลและลูกทุ่งเกิดขึ้น ปรากฏว่าพวกแตรวงสามารถ

นำมาบรรเลงกันในงานต่าง ๆ ได้อย่างดี มีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมากขึ้น ในที่สุดบรรเลงแบบชาวบ้านเป็นที่ยอมรับ และจัดให้เป็นดนตรีพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่สร้างความสนุกสนานให้กับคนไทยถึงทุกวันนี้ แม้ทางราชการจะเปลี่ยนการเรียกชื่อวงดนตรี จาก “แตงวง” เป็นชื่อโยธวาทิต หรือวงดุริยางค์ แล้วก็ตามแต่ชาวบ้านยังคงเรียกว่า “แตงวง” อยู่อย่างเดิม (สุกรี เจริญสุข, 2539, น.45-52)

แตงวง ซึ่งแท้จริงแล้วคือการหยิบยืมเอาเครื่องเป่าในวงดุริยางค์สากลบางชิ้นมาใช้ประสมวงขึ้นใหม่ตามความถนัดและรสนิยมของชาวบ้าน เครื่องเป่าที่ว่ามีทั้งกลุ่มเครื่องลมไม้ เช่น คลาริเน็ต แซกโซโฟน กับเครื่องเป่าทองเหลือง เช่น ทรัมเปต ทรอมโบน ยูโฟเนียม เป็นต้น ประสมกับเครื่องประกอบจังหวะทั้งฝ่ายไทยและฝรั่ง ข้างไทยคือ ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง กลองแขก ตะโพน กลองทัด ส่วนข้างฝรั่งนั้นคือ ฉาบใหญ่ (Cymbals) และ กลองอเมริกัน (Bass Drum) จำนวนเครื่องเป่าของแตงวงแต่ละแห่งนั้นไม่สามารถระบุได้ชัดเจน แต่ที่พบเห็นบ่อยๆ และเรียกได้ว่าเป็นหัวใจของวงคือ คลาริเน็ต แซกโซโฟน ทรัมเปต ทรอมโบน และยูโฟเนียม โดยเฉพาะคลาริเน็ตหรือที่เรียกชื่อเล่นอย่างไทย ๆ ว่า “ปี่” หรือ “ปี่นา” เป็นเครื่องดนตรีที่ขาดไม่ได้เลยทีเดียว เพราะใช้เป็นเครื่องดนตรีนำวงส่งเสียงขึ้นเพลง ตั้งแนวการบรรเลง หรือเปลี่ยนแปลงทำนองใหม่ ๆ ถือว่าผู้บรรเลงคลาริเน็ตในวงแตงวงนั้นมีฐานะสำคัญและบทบาทหน้าที่ในการรับผิดชอบประจักษ์นัยนาเอกในวงปี่พาทย์เลยทีเดียว และถ้าพิจารณาถึงลวดลายดนตรีหรือ “ทาง” ในการบรรเลงของคลาริเน็ตแบบไทย ๆ แล้ว ก็ยังชวนให้เชื่อมโยงกับทางระนาดเอกมากขึ้นไปอีกในขณะที่ทางของเครื่องเป่าอื่น ๆ มีความสัมพันธ์กับเครื่องดนตรีปี่พาทย์ชิ้นอื่น ๆ ในวง เช่น ทรัมเปต แซกโซโฟน ซึ่งเป็นกลุ่มเครื่องเป่าเสียงสูงมีความสัมพันธ์กับทางระนาด ทางปี่ ทางฆ้องเล็ก ส่วนพวกเครื่องเป่าทองเหลืองเสียงต่ำอย่าง ทรอมโบนและยูโฟเนียม กลับมีความสัมพันธ์กับทางฆ้องวงใหญ่ ทางระนาดทุ้ม ดังนั้น เรื่องของแตงวงชาวบ้านเมื่อบรรเลงเพลงไทย ก็นับเป็นเรื่องสะท้อนความรู้สึกและสีสันนิเวศวิทยาไทยได้อย่างดี และในทางกลับกัน เมื่อแตงวงชาวบ้านเหล่านี้หันไปบรรเลงเพลงสมัยนิยม เพลงลูกทุ่ง เพลงเต้นรำของฝรั่ง ก็สามารถปรับใช้ลวดลายและหนทางของเครื่องดนตรีต่าง ๆ ตามแบบแผนของเขาได้ดีเช่นกัน อีกเรื่องหนึ่งที่นึกถึงก็คือรูปลักษณ์ของแตงวงที่มักพบเห็นเวลาในงานบวช ช่วงการประกอบหรือบรรเลงรับหมอลำขวัญ นักดนตรีแผนกเครื่องเป่ามักจะนั่งล้อมวงหันหน้าเข้าหากันบรรเลงเพลงในขณะที่แผนกเครื่องดนตรีประกอบจังหวะไทยและฝรั่งนั่งอยู่รายรอบ และในขณะเท่านั้น พวกแตงจะเดินเป่านำหน้าขบวนหรือปิดท้ายขบวนอย่างอิสระมีเครื่องประกอบจังหวะเพียงแค่ฝ่ายฝรั่งใช้ในการขบวนเท่านั้น (อาพันธ์ นาคคง, 2541, น.53-54)

ดังนั้น ชาวพวน ตำบลหาดเสี้ยว เป็นกลุ่มที่มีการรักษาวัฒนธรรมของชาติพันธุ์พวนมาอย่างเหนียวแน่น มีประเพณีและพิธีกรรมที่ยังคงปฏิบัติมาเหมือนในอดีต เป็นการรักษาวินัยชีวิตของชาวไทยพวนให้กับลูกหลานในปัจจุบันได้เห็น ประเพณีและพิธีกรรมของชาวพวนจะมีทั้งทางด้านความเชื่อ ความศรัทธา และด้านความบันเทิง ซึ่งจะมติดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเสมอ ดังเช่น ประเพณีแห่ช้างบวชนาค ดนตรีที่ใช้ในการแห่ช้างบวชนาคก็มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงควบคู่ไปกับวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน โดยเฉพาะวงแตงวงถือเป็นวงดนตรีที่อยู่คู่กับการแห่ช้างบวชนาคมาอย่างยาวนาน อีกทั้งยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงของวงแตงวง ยังสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม ที่มีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย เป็นสื่อกลางที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนและผู้เข้าร่วมงานได้มีส่วนร่วมในขบวนแห่ ให้ความรู้สึกถึงความสามัคคีและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งยังเป็นการสร้างรายได้ในชุมชนจากการท่องเที่ยว และดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาในวิถีชีวิตของชาวพวนตำบลหาดเสี้ยว สืบต่อไป

บทวิเคราะห์

1. การเปลี่ยนแปลงของดนตรีที่ใช้ในการแห่ช้างบวชนาค อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ในอดีต วงดนตรีที่ใช้ในพิธีการแห่ช้างบวชนาคของชาวไทยพวนจะใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านที่เรียบง่าย เช่น ปี่แต้ และกลองรำมะนา เป็นเครื่องดนตรีหลักในการนำขบวนแห่ ต่อมาชาวไทยพวนนิยมมาใช้วงกลองยาวในขบวนแห่ช้างบวชนาคแทน สำหรับวงกลองยาวของชาวไทยพวน เป็นวงดนตรีที่ชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวได้รับอิทธิพลมาจากพื้นที่อื่น จากการลงพื้นที่ภาคสนามได้ทราบข้อมูลว่า “ในอดีตชาวพวนบ้านหาดเสี้ยว ได้เดินทางไปที่บ้านตาลเตี้ย บ้านหลุม บ้านสวน (เขตอำเภอเมืองสุโขทัยในปัจจุบัน) ไปเห็นคนในพื้นที่ตีกลองยาวกันอย่างสนุกสนาน จึงอยากได้วงกลองยาวไปบรรเลงที่บ้านหาดเสี้ยว เพื่อนำไปใช้ในงานแห่ต่าง ๆ เพราะวงกลองยาวเป็นวงดนตรีที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ จึงได้ซื้อกลองยาวมาให้ชาวบ้านหาดเสี้ยวหัดตี ซึ่งก่อนหน้านั้นยังไม่มีการใช้กลองยาวในชุมชนบ้านหาดเสี้ยวมาก่อน วงกลองยาวของชาวไทยพวนในอดีตจะเป็นวงที่มีเครื่องดนตรีบรรเลงดนตรี อยู่ 3 ชนิดคือ 1) กลองยาว เป็นเครื่องดนตรีคอยตีให้จังหวะ 2) ปี่แต้ ลำโพงบานทำจากโลหะ ลึนปี่ทำจากใบตาล เป็นเครื่องดนตรีที่เป่าบรรเลงเป็นทำนองเพลง 3) เครื่องตีประกอบจังหวะ ได้แก่ ฉาบ ฆ้อง (โหม่ง) และกรับหรือฉิ่ง บางครั้งก็มีกลองรำมะนาเข้ามาร่วมตีด้วย ปัจจุบันประเพณีแห่ช้างบวชนาค ไม่ใช้วงกลองยาวในการขบวนแห่แล้วแต่จะพบวงกลองยาวในพิธีสงฆ์อวยทาน

ภาพประกอบที่ 1 วงกลองยาวในพิธีสงฆ์อวยทาน (เทศบาลเมืองศรีสัชนาลัย, 2561)

หลังจากนั้นเมื่อหน่วยงานราชการ เริ่มเข้ามามีบทบาทกับประเพณีแห่ช้างบวชนาคมากขึ้น ในอดีตชาวบ้านจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในประเพณีแห่ช้างบวชนาคทั้งหมด ต่อมา มีการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท) ได้มีการผลักดันให้ประเพณีแห่ช้างบวชนาค เป็นประเพณีประจำปีของชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว ได้ให้งบสนับสนุนมายังเทศบาลตำบลหาดเสี้ยว นอกจากนี้ยังมีงบจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุโขทัย เมื่อได้รับงบสนับสนุนเทศบาลตำบลหาดเสี้ยวก็จะมีหน่วยงานในเทศบาลตำบลหาดเสี้ยวที่ดูแลด้านประเพณีวัฒนธรรม คือ กองการศึกษา ในบางปีเป็นทางอำเภอศรีสัชนาลัยเป็นผู้รับผิดชอบ บางปี ก็เป็นทางเทศบาลตำบลหาดเสี้ยวรับผิดชอบ เมื่อได้งบประมาณมากก็มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้แก่ชาวบ้านที่ร่วมจัดงานประเพณีงานแห่ช้างบวชนาค ได้แก่ สนับสนุนค่าแว่นตาวง หรือ สนับสนุนค่าเช่าช้าง ที่ใช้ในประเพณีงานแห่ช้างบวชนาค เป็นต้น โดยการสนับสนุนให้ใช้แว่นตาวงในขบวนแห่ เพื่อสร้างบรรยากาศให้เกิดความสนุกสนาน ด้วยลักษณะของเพลงที่บรรเลงจะเป็นเพลงไทยเดิม เพลงลูกทุ่ง เพลงลูกกรุง หรือเพลงสตริงเป็นหลัก ทำให้ได้รับความนิยมสำหรับงานแห่ช้างมากกว่า

วงกลองยาว อีกทั้งการใช้วงแตงลงในกาเหว่า ยังสร้างความบันเทิงให้กับนักท่องเที่ยวที่มาร่วมงานด้วย เพราะวงแตงลงสามารถบรรเลงเพลงที่กำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบันได้ เสียงของเครื่องดนตรีวงแตงลงก็มีความเป็นเป็นสากล มีเอกลักษณ์ ทำให้ผู้ฟังมีความรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินไปกับเสียงดนตรีได้อีก อีกทั้งคนไทยมีความรู้สึกคุ้นเคยกับเสียงของวงแตงลงเนื่องจากเครื่องดนตรีในกลุ่มเครื่องเป่าลมไม้และเครื่องเป่าลมทองเหลืองมักพบในวงลูกทุ่ง วงลูกกรุง และวงโยธวาทิต มานานแล้ว

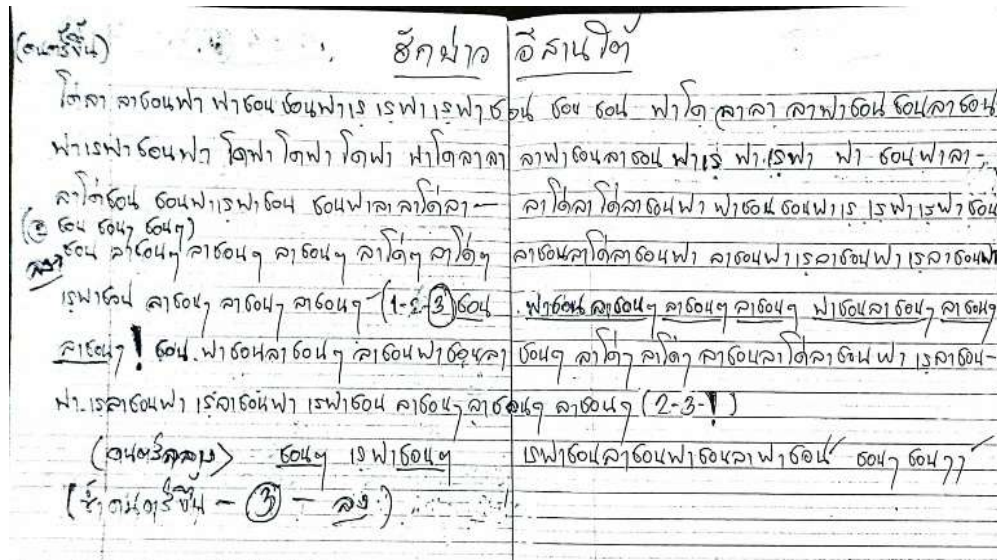

ภาพประกอบที่ 2 วงแตงลงในขบวนแห่ช้างบวชนาค บ้านหาดเสี้ยว (วุฒิสถิธิ จีระกมล, 2551)

2. การเปลี่ยนแปลงของวงแตงลงที่ใช้ในการแห่ช้างบวชนาค อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

วงแตงลงเป็นวงที่ได้รับความนิยมอย่างมากในขบวนแห่ช้างบวชนาค ด้วยเสียงดนตรีที่สนุกสนาน และ บทเพลงที่นำมาบรรเลงเป็นเพลงลูกทุ่งที่ได้รับความนิยม วงแตงลงที่นำมาบรรเลงในการแห่ช้างบวชนาคจะเป็นวงดนตรีที่อยู่ใน จังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร อุตรดิตถ์ ละ พิชญโลก จากการลงพื้นที่ภาคสนาม สัมภาษณ์นายอภิเชษฐ์ สุวรรณรัตน์ หัวหน้าวงแตงลงขวัญใจบ้านหมอนสูง ตำบลท่าชัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวงแตงลงที่ใช้ในขบวนแห่ช้างบวชนาค อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย พบว่า วงแตงลงขวัญใจบ้านหมอนสูง เริ่มต้นจากสมาชิกในวงที่ไม่มีความรู้เรื่องดนตรีมาก่อน มีเพียงความชื่นชอบในดนตรี เครื่องดนตรีที่จะฝึกฝนก็ไม่มี จึงช่วยกันระดมเงินทุนหาเงินซื้อเครื่องดนตรีมือสองเป็นของตนเองเพื่อมาฝึกซ้อมเพลงที่จะบรรเลงเพื่อออกงาน ซ้อมกันได้ซักระยะหนึ่งก็เริ่มรับงาน ช่วงแรกจะเป็นงานฟรีบ้าง ได้ค่าตอบแทนบ้างแล้วแต่ความพึงพอใจของเจ้าภาพ แต่พอออกงานมากขึ้นมีเพลงมากขึ้นเป็นที่รู้จักของชาวบ้านเริ่มมีการจ้างงานเยอะขึ้น เริ่มมีเงินทุนมีงบประมาณจึงได้เริ่มซื้อเครื่องดนตรีของวงและอุปกรณ์ที่ขาดเพื่อใช้ในการฝึกซ้อมกับสมาชิกใหม่ในวงดนตรีแตงลงต่อไป แต่ในปัจจุบันวงแตงลงบ้านหมอนสูงส่วนใหญ่แล้วใช้เครื่องดนตรีส่วนตัว แต่จะมีเครื่องดนตรีของวงสำรองไว้เผื่อเครื่องส่วนตัวชำรุดเสียหายจะได้นำมาใช้ได้ทันงานที่รับไว้ เริ่มแรกที่ก่อตั้งวง จะมีสมาชิกโดยประมาณ 5-10 คน ต่อมาเริ่มมีงานจ้างเยอะขึ้นจึงเกิดการชักชวนเพื่อน ๆ นักดนตรี มาเสริมในวงเพิ่มขึ้น ในปัจจุบันสมาชิกวงแตงลงบ้านหมอนสูง มีสมาชิกทั้งหมด 25 คน

การฝึกซ้อม โดยส่วนใหญ่จะซ้อมที่บ้านของหัวหน้าวง เพราะง่ายสะดวกและเป็นที่รู้จักของสมาชิกในวงอยู่แล้ว อุปกรณ์เครื่องดนตรีก็มีครบไม่ต้องขนย้าย ในการซ้อมปัจจุบันก็จะซ้อมกับสมาชิกวงที่อยู่ใกล้ เพื่อให้เป็นตัวหลักของวงก่อน ส่วนคนที่อยู่ไกล ก็ใช้เทคโนโลยีสร้างกลุ่มไลน์เพื่อส่งเพลงให้ไปฝึกซ้อมส่วนตัวแล้วค่อยมาเก็บรายละเอียดกับเพื่อน การแกะเพลงในอดีตจะเน้นเป็นโน้ตดนตรีไทย โต เร มี เขียนเอาตามความเข้าใจของสมาชิกของวง เปิดเพลงฟังเพื่อให้จำทำนองเพลงในเพลงนั้น ๆ ได้ ท่องโน้ตตามเพลงเพื่อให้เกิดความจำ เมื่อจำได้แล้วก็มาปฏิบัติกับเครื่องดนตรีของตนเอง เพราะส่วนใหญ่ นักดนตรีของวงแตรวงก็จะเป็นชาวบ้านไม่รู้จักโน้ตดนตรีสากล ไม่สามารถอ่านโน้ตดนตรีสากลได้ แต่ในปัจจุบันได้มีสื่อมากมายเกี่ยวกับโน้ตดนตรีสากลสามารถศึกษาจากสื่อออนไลน์ได้ สมาชิกในวงเริ่มมีเด็กรุ่นใหม่เข้ามาบางคนเป็นเด็กนักเรียนในวงโยธวาทิต หรือเป็นนักศึกษาที่เรียนดนตรี นักดนตรีชาวบ้านจึงสามารถสอบถามและเรียนรู้ไปกับกลุ่มนักเรียนนักศึกษาเหล่านี้ได้

ภาพประกอบที่ 3 โน้ตเพลงที่ใช้ในวง แตรวงขวัญใจบ้านหมอนสูง (นายวีระ ฉิมพลี, 2568)

ในอดีตงานแห่ช้างบวชนาค ก็จะมีช้างไม่กี่เชือกจะเป็นงานเล็ก ๆ เป็นที่รู้จักกันแค่นั่นในท้องถิ่นวงแตรวงจึงเน้นบรรเลงกันแบบสด ๆ ใช้ความสามารถเฉพาะตัวและความชำนาญของแต่ละคนของนักดนตรี เครื่องดนตรีที่ใช้ก็จะเป็นเครื่องทองเหลืองเช่น ทรัมเป็ต ทรัมโบน ยูโฟเนียม กลองใหญ่ กลองสแนร์ ฉาบ ไม่เน้นความไพเราะเน้นเสียงดังสนุกสนาน แต่ในปัจจุบันงานแห่ช้างบวชนาคเป็นที่รู้จักกันไปทั่วประเทศ มีพิธีเปิดอย่างยิ่งใหญ่ จากอดีตมีช้างแค่ 5-6 เชือกปัจจุบันมีช้างเข้าร่วมงานถึง 10-20 เชือกนักท่องเที่ยวดังหลังไหลเข้ามาชมงานกันอย่างแน่นหนาทุกปีและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สองฝั่งถนนระหว่างขบวนแห่เริ่มมีเครื่องเสียงเข้ามาเปิดเพลงอย่างคึกครื้น วงแตรวงจึงต้องเริ่มปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้นจากแต่เดิมมีแค่เครื่องเป่าทองเหลืองปัจจุบันได้นำเอาเครื่องเป่าลมไม้และเครื่องดนตรีประเภท ริทึมเข้ามาใช้ด้วยอย่างเช่น กลองชุด กีตาร์ไฟฟ้า กีตาร์เบสไฟฟ้า คีย์บอร์ด นักร้อง และ เครื่องเสียงขนาดกลางที่ใส่รถเข็นมาไม่ต่างจากวงลูกทุ่งที่บรรเลงอยู่บนเวทีแต่ย่อขนาดมาเดินแห่ตามท้องถนนแทน จากอดีตที่เครื่องเป่าจะบรรเลงเมโลดี้ของเพลง แต่ตอนนี้มีนักร้องมาช่วยร้องแทน ก็มีความสนุกสนานเร้าใจ และ ยังสามารถเอ็นเตอร์เทนผู้ฟังคล้ายๆกับวงรถแห่ทางภาคอีสาน เพลงที่ใช้บรรเลงในอดีตวงแตรวงจะใช้เพลงไทยเดิม เช่น เพลงคลื่นกระทบฝั่ง เพลงไทยลูกทุ่งยุคเก่า ๆ แต่ในปัจจุบันต้องปรับมาบรรเลงเพลงสมัยใหม่มากขึ้น เพื่อให้เข้าถึงท่านผู้ฟัง ยิ่งวงไหนบรรเลงเพลงใหม่ เพลงฮิต

วงนั้นก็ได้รับความนิยมงานจ้างมีรายได้มากขึ้น แต่ก็ไม่เสมอไปเพราะในงานประเพณีบวชนาคแห่ช้างก็จะมีผู้คนหลากหลาย ช่วงวัย มีทั้งวัยรุ่น วัยกลางคนรวมทั้งผู้สูงอายุ จึงต้องดูตามสถานการณ์ และปรับเปลี่ยนเพลงที่บรรเลงเพื่อความพึงพอใจของ เจ้าภาพงาน และผู้ฟัง

สัมภาษณ์นายรัฐธรรมณู แหลมหลัก นักดนตรีวงแตงวงขวัญใจบ้านหมอนสูง ตำบลท่าชัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวงแตงที่ใช้ในขบวนแห่ช้างบวชนาค อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีดังต่อไปนี้ ประเพณีแห่ช้าง บวชนาค เคยได้ไปบรรเลงแห่แตงกับวงแตงวงบ้านหมอนสูง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน ในแต่ละปีวงแตงก็จะมีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการบรรเลง และเครื่องดนตรีที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในปีแรก ๆ ก็จะเป็นวงแตงมีเครื่องเป่าทองเหลือง ทรัมเป็ต ทรัมโบน ยูโฟเนียม เครื่องเป่าลมไม้ แซกโซโฟน แซกทีนเนอร์ และ เครื่องกระทบ กลองใหญ่ กลองสแนร์ กลองทรีโอ คาเบล ฉิ่งและฉาบ เพลงที่นำมาบรรเลง ก็จะเป็นเพลงลูกทุ่งทั่วไป จังหวะ 3 ชั่ว เช่น เพลง 30 ยังแจ้ว มีเพลงไทยเดิมเช่น เพลง คลื่นกระทบฝั่ง พอปี พ.ศ.2563 รูปแบบของวงก็เปลี่ยนแปลงไป ทางวงเริ่มเอาเครื่องดนตรีที่มิกซ์กีตาร์ไฟฟ้า กีตาร์เบส คีย์บอร์ด และเครื่องเสียงชุดเล็ก ๆ ใส่รถเข็นเดินแห่ทำให้เสียงที่ออกมามีความดังขึ้น แต่เครื่องเป่ายังคงเป่าเมโลดี้เหมือนเดิม เพลงที่บรรเลง ก็หลากหลายมากขึ้นจนมาถึงปี พ.ศ.2565 วงรถแห่ทางภาคอีสานได้มีอิทธิพลกับวงแตงเป็นอย่างมากได้นำเอาเครื่องเสียงชุดใส่รถ เขียวพร้อมเครื่องเสียง และ มีนักร้องเข้ามาช่วยร้องเป็นไลน์เมโลดี้ เพลงที่เอามาบรรเลงก็จะหลากหลายขึ้นสนุกสนานมากขึ้นผ่อน แรงเครื่องเป่าไปได้มาก เพลงที่บรรเลงก็ไม่ต่างจากวงรถแห่เลยแค่เปลี่ยนจากบรรเลงบรรดามาเดินเท่านั้น ในการแกะเพลงสมาชิก วงส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านไม่รู้จักโน้ตดนตรีสากลจึงต้องใช้การแกะโดยการฟังเพลงแล้วเป่าตามเพลงเพื่อให้เกิดการจำทำนองได้ การ เปลี่ยนจากวงแตงแบบดั้งเดิมมาบรรเลงแบบรถแห่ ทำให้ผู้ฟังมีความสนุกสนานมากขึ้น เพลงก็จะเป็นเพลงสมัยใหม่ ทำให้เข้าถึง วัยรุ่นมากขึ้นต่างจากเมื่อก่อนเวลาวงแตงบรรเลงก็จะมีแต่คนวัยกลางคนออกมาร้องกันเท่านั้นปัจจุบันมีผู้ฟังหลากหลายขึ้นทุก เพศทุกวัยมาสนุกด้วยกัน

สัมภาษณ์นายประดิษฐ์ ท่าชัย ครู และอดีตนักดนตรีวงแตง ให้สัมภาษณ์ว่า แตงวงในงานแห่ช้างในปี พ.ศ. 2537 เป็น รูปแบบแตงวงในสมัยก่อน จะเป็นการบรรเลงเครื่องดนตรีก็จะเป็นจำพวก กลองใหญ่ ฉิ่ง ฉาบ กลองโซโล่ และเครื่องเป่าโดยส่วน ใหญ่ก็จะเป็นเครื่องที่เดินทำนองหลักไลน์เมโลดี้ ไลน์อินโทรและไม่มีคนร้องต้องใช้เครื่องเป่าบรรเลงทั้งหมด บรรเลงกันแบบสด ๆ ยังไม่มีการใช้เครื่องอย่างอื่นเข้ามาประยุกต์ใช้ยังคงเป็นแบบคำวาดั้งเดิมบางครั้งท่อนกลางท่อนฮุคอาจจะเหนื่อยก็จะเป็นการ ช่วยกันร้องเพลงกัน ทั้งวงเฉพาะท่อนฮุคท่อนเดียวท่อนที่เป็นที่รู้จักและเป็นจุดเด่นของเพลง งานแห่ช้างบวชนาค ในสมัยก่อนก็จะ แห่กันตั้งแต่เวลา 12.00น. แห่รอบหมู่บ้านรูปแบบของวงแตงในสมัยก่อนก็จะมีกีตาร์ เบส กลอง นักร้องและเครื่องเสียง เหตุผลในการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากในสมัยก่อนวงแตงจะมีน้อยมากชาวบ้านจึงไม่สามารถหาวงแตงมาบรรเลงในงานได้ ก็เลย มีการใช้เครื่องเสียงยกขึ้นรถเปิดเพลงในงาน ซึ่งวงแตงก็ไม่สามารถเป่าสู้กับเครื่องเสียงได้เพราะมีเสียงที่ดังกว่ามาก ชาวบ้านจึง เกิดความชื่นชอบเพราะมีความสนุกสนานมากกว่ารูปแบบของวงแตงจึงปรับเปลี่ยนไปในช่วงหลัง ๆ ด้วยยุคสมัยใหม่และเรื่อง เศรษฐกิจของวงการนักดนตรี ทำให้วงดนตรีที่บรรเลงสดบนเวทีโดนเฉพาะวงคอมโบ วงลูกทุ่ง วงสตริงมีค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง เพราะมีองค์ประกอบหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นค่าเครื่องเสียง เครื่องปั่นไฟ ค่าแดนเซอร์จึงมีการปรับรูปแบบของวงมีขนาดเล็กลงมา รับงานบวชนาคแห่ช้าง

ในเมืองหลวงที่บรรเลงสดค่อนข้างมีน้อยจึงมีการเพิ่มวงอย่างอื่นขึ้นมาอย่าง เช่น วงแตงที่เคียบบรรเลงสดและใช้เวลาในการแสดงที่ยาวนานจึงมีการปรับรูปแบบเพื่อให้ผ่อนปรนในเครื่องเป่าบ้างจะได้ไม่เหนื่อย จึงเริ่มปรับวงแตงโดยนำเอาเครื่องที่เข้ามาใช้งานอย่างเช่นกีตาร์ กีตาร์เบส คีย์บอร์ดและกลองชุดมาประยุกต์ใช้งานในวงแตง การแกะเพลงซอและรวมวงและโน้ตเพลงต่างๆในสมัยก่อนนักดนตรีจะมีพื้นฐานมาจากดนตรีไทยมาก่อนจึงมีพื้นฐานของเพลงไทยเดิมซึ่งดนตรีไทยในสมัยนั้นจะไม่มีการเขียนโน้ตเพลงส่วนใหญ่จะเป็นการติดต่อเพลงกันโดยอาศัยความจำที่ครูบาอาจารย์ที่สั่งสอนมาบรรเลงให้ฟังแล้วจำทำตามในเมื่อเกิดความชำนาญจึงสามารถได้โดยไม่ต้องเขียนโน้ตแต่จะใช้การฝึกฟังเทียบเสียงคีย์เพลงเปรียบเสมือนกับถ้าร้องเพลงได้ก็จะเป่าเพลงได้ในยุคสมัยใหม่โดยเฉพาะสมาชิกใหม่ในวงแตงก็จะเป็นนักดนตรีที่เรียนมาสายตรงตามหลักดนตรีสากลที่สามารถอ่านเขียนโน้ตดนตรีสากลได้ซึ่งจะแตกต่างกับชาวบ้านที่ใช้การแกะเพลงโดยใช้การฟังแล้วจำนำไปใช้งาน

ปัจจุบันการแห่ช้างบวชนาค บ้านหาดเสี้ยว มีลักษณะที่ผสมผสานระหว่างวงแตงกับเครื่องดนตรีริทึม (Rhythm instruments) และเครื่องเสียง มีลักษณะรูปแบบของรถแห่ขนาดเล็กมี นักร้อง การบรรเลงดนตรีเป็นวงดนตรีประกอบการขับร้อง ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่จะเน้นในวงแตงเพลงที่บรรเลงก็จะใช้เสียงของเครื่องดนตรีบรรเลงเป็นทำนองของเพลง ซึ่งดนตรีในปัจจุบันมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสนุกสนาน ให้กับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว สร้างความครึกครื้นและเร้าใจให้กับขบวนแห่ขณะเดียวกันก็สามารถถ่ายทอดความศักดิ์สิทธิ์ของประเพณีได้ งานแห่ช้างบวชนาคเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวไทยพวน โดยมีรากฐานมาจากดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิมที่ใช้เครื่องดนตรี เช่น ปี่แต้ กลองรำมะนา วงกลองยาว มาถึงวงแตงกับเครื่องดนตรีริทึม นักร้อง และเครื่องเสียง การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้ดนตรีถูกปรับให้ทันสมัยมากขึ้น ความนิยมของเพลงสมัยใหม่และการเข้าถึงสื่อดนตรีต่าง ๆ ส่งผลให้การเลือกเพลงในขบวนแห่มีความหลากหลายมากขึ้นการใช้ระบบเสียงที่ทันสมัยทำให้สามารถจัดการเรื่องความดังและคุณภาพเสียงได้ดีขึ้น การเปลี่ยนแปลงของวงแตงในงานแห่ช้างบวชนาค เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมกับกระแสสังคมสมัยใหม่ ส่งเสริมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจชุมชน เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมมากขึ้น

ภาพประกอบที่ 4 วงแตงแห่ช้างบวชนาค บ้านหาดเสี้ยว (วุฒิสถิธิ์ จีระกมล, 2560)

ข้อค้นพบเชิงวิชาการ หรือองค์ความรู้ใหม่เชิงวิชาการ

1. กระบวนการ “การผสมกลมกลืนทางดนตรี (Musical Acculturation)” ที่เกิดจากแรงกดดันเชิงโครงสร้างสังคมแสดงให้เห็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านจาก ดนตรีพื้นบ้าน (ปี่แต้-กลองรำมะนา) → วงกลองยาว → วงแตงวงแบบชาวบ้าน → วงแตงวงสมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการกลมกลืนทางวัฒนธรรม ในชาติพันธุ์ดนตรีวิทยา ที่ว่าดนตรีท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงเมื่อชนชุมชนเผชิญ “แรงภายนอก” เช่น นโยบายรัฐ การท่องเที่ยว ความนิยมของเพลงร่วมสมัย ในกรณีนี้ “รัฐและการท่องเที่ยว” กลายเป็นตัวเร่งให้วงแตงวงเข้ามาแทนที่วงกลองยาวในขบวนแห่ช้างบวชนาค

2. การเปลี่ยนแปลงของเครื่องดนตรีสะท้อนพัฒนาการเชิง ออร์แกนวิทยา (Organology) คือ ศาสตร์และสาขาวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาเรื่อง เครื่องดนตรี ทั้งในด้านประวัติศาสตร์, การจำแนกประเภท, ลักษณะทางเทคนิคในการสร้างเสียง, วัฒนธรรมการใช้เครื่องดนตรีในสังคมต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาเครื่องดนตรีเฉพาะวัฒนธรรม และ การขยายขอบเขตของวงแตงวงชาวบ้านจากเดิมแตงวงมีเฉพาะ เครื่องทองเหลือง เครื่องกระทบ ในปัจจุบันมีการเพิ่ม เครื่องลมไม้ กีตาร์ไฟฟ้าเบสไฟฟ้า คีย์บอร์ด กลองชุด เครื่องเสียง นักร้อง รูปแบบนี้ตรงกันข้ามกับภาพจำของ “แตงวงไทยแบบดั้งเดิม” และสร้างองค์ความรู้ใหม่ว่า แตงวงชาวบ้านไทยมีพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา

3. มีการเปลี่ยนฐานของระบบการเรียนรู้ดนตรีจาก “วัฒนธรรมมุขปาฐะ” สู่ “วัฒนธรรมตัวบท-ดิจิทัล” ข้อมูลภาคสนามชี้ว่าในอดีตนักดนตรีใช้การค้น-จำทำนอง ปัจจุบันนักดนตรีรุ่นใหม่อ่านโน้ตสากลได้, ใช้สื่อออนไลน์เรียนรู้เพลง, แลกเปลี่ยนโน้ตผ่านไลน์ จึงพบการเปลี่ยนผ่านของ Musical Transmission System จากการจำและถ่ายทอดแบบครู และศิษย์ เป็นการเรียนรู้ด้วยดิจิทัลและสื่อสาร ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญของการเปลี่ยนโครงสร้างความรู้ทางดนตรีของวงแตงวง

4. เกิดรูปแบบการแสดงดนตรีใหม่ที่อยู่กึ่งกลางระหว่าง “พิธีกรรม” กับ “การท่องเที่ยว” หลักฐานชี้ว่า ขบวนแห่ช้างเดิมเน้นความเชื่อเชิงพุทธ-ชาติพันธุ์ ปัจจุบันถูกออกแบบให้ “ดึงดูดนักท่องเที่ยว” ผ่านดนตรีที่ดังสนุก และเต้นได้ ดนตรีจึงเปลี่ยนบทบาทจาก เสียงประกอบพิธีกรรม สู่สื่อสร้างภาพจำทางวัฒนธรรมสำหรับการนำเสนอพื้นที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ว่า ดนตรีในงานแห่ช้างบวชนาค เป็นการสร้างเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชุมชน

5. การขยายตัวของสมาชิกวงแตงวงสะท้อนกระบวนการฟอร์มตัวขององค์กรดนตรีชุมชน จากงานภาคสนาม พบว่าวงเริ่มจาก 5-10 คน ปัจจุบัน 25 คน มีระบบทุน เครื่องดนตรีสำรอง มีการจัดการแบบกึ่งมืออาชีพ มีรูปแบบฝึกซ้อมแบบกลุ่มและออนไลน์ จึงพบว่าการเกิดขึ้นของวงแตงวงบ้านหมอนสูง เป็นพัฒนาการของ สมาคมดนตรีเชิงอาชีพในระดับชุมชน เป็นแบบอย่างของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมดนตรี

บทสรุป

ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวงแตงวงในงานแห่ช้างบวชนาค บ้านหาดเลี้ยว อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย พบว่าดนตรีในขบวนแห่มีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง จากเดิมที่ใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านต่อมาเป็นวงกลองยาว และได้เปลี่ยนมาเป็นวงแตงวงที่สร้างบรรยากาศความครึกครื้นได้มากกว่า จากการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐและภาคการท่องเที่ยว มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้วงแตงวงกลายเป็นองค์ประกอบหลักของขบวนแห่ เนื่องจากสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของงานประเพณี นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงรูปแบบวงแตงวงยังสะท้อนถึงการปรับตัวของนัก

ดนตรีในชุมชน จากวงแหวนแบบดั้งเดิมที่มีเฉพาะเครื่องทองเหลืองและเครื่องกระทบสู่การผสมผสานเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดนตรีที่มึน รวมทั้งการมีนักร้อง และ การใช้เครื่องเสียง ทำให้ลักษณะวงมีความคล้ายคลึงกับวงรุดแหในภาคอีสาน สามารถบรรเลงเพลงร่วมสมัยที่เป็นที่นิยม ตอบสนองผู้ชมหลากหลายช่วงวัยได้ดีขึ้น จากรูปแบบการเรียนรู้ดนตรีเดิมที่อาศัยความจำและการค้นสด นักดนตรีรุ่นใหม่หันมาใช้โน้ตสากล และ การใช้สื่อดิจิทัลในการสื่อสาร ส่งผลให้คุณภาพและความหลากหลายของเพลงเพิ่มขึ้น จากข้อมูลภาคสนามพบว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนพลวัตของวัฒนธรรมไทยพวนซึ่งสามารถประคับประคองความดั้งเดิมของประเพณีควบคู่กับการปรับตัวให้เหมาะสมกับยุคสมัย วงแหวนในขบวนแห่จึงมีบทบาททั้งในเชิงพิธีกรรม ความบันเทิง และการนำเสนอภาพลักษณ์ของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ส่งผลให้งานแห่ขบวนขานยังคงเป็นประเพณีสำคัญที่ได้รับความสนใจทั้งจากคนในพื้นที่และผู้มาเยือน และเป็นตัวอย่างของการดำรงรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมผ่านการปรับประยุกต์ด้านดนตรีที่สอดคล้องกับกระแสสังคมร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

- เทศบาลตำบลหาดเสี้ยว. (2551). *สืบเชื้อคงสาย ไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว*. อุดรดิตถ์: พี.ออฟเซ็ทอาร์ท (ป. การพิมพ์).
- เทศบาลเมืองศรีสะเกษ. (2561). *ประมวลภาพเดินขบวนงานสงกรานต์น้ำโยยทาน สงกรานต์ศรีสะเกษ 2561*. สืบค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2568, จาก https://www.facebook.com/pg/SisatcityMunicipality58/photos/?tab=album&album_id=2071433273128067
- วีระพงศ์ มีสถาน. (2539). *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์พวน*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- สุกรี เจริญสุข. (2539). *ดนตรีและดนตรีของชาวสยาม*. กรุงเทพฯ: Dr. Sex.
- องค์ บรรจุน. (2553). *สยามหลากหลายพันธุ์*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อานันท์ นาคคง. (2541). *ดนตรีงานบวช: ปรากฏการณ์และความคลั่งคลาย*. ใน ส. เจริญสุข (บ.ก.), *การประชุมวิชาการดนตรี ครั้งที่ 3* (น.53-54). วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.